

I

(Päätöslauselmat, suositukset ja lausunnot)

LAUSUNNOT

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEA

EUROOPAN TALOUS- JA SOSIAALIKOMITEAN 580. TÄYSISTUNTO, 12.7.2023–13.7.2023

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Veropolitiikan uudelleentarkastelu pienituloisten kotitalouksien ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojaamiseksi vihreän siirtymän kielteisiltä vaikutuksilta”

(oma-aloitteinen lausunto)

(2023/C 349/01)

Esittelijä: **Philip VON BROCKDORFF**

Komitean täysistunnon päätös	25.1.2023
Oikeusperusta	työjärjestyksen 52 artiklan 2 kohta oma-aloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	talous- ja rahaliitto, taloudellinen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus
Hyväksyminen jaostossa	27.6.2023
Hyväksyminen täysistunnossa	12.7.2023
Täysistunnon numero	580
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	195/7/10

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK toteaa, että vihreän siirtymän vaikutukset eivät ole samanlaisia kaikkialla EU:ssa vaan ne vaihtelevat huomattavasti maittäin ja myös jäsenvaltioiden eri alueiden kesken. Jäsenvaltioiden onkin kiinnitettävä huomiota siirtymän aiheuttamiin sosiaalisiin haasteisiin sen oikeutuksen vahvistamiseksi, vakauden ylläpitämiseksi ja populistisen vastustuksen torjumiseksi.

1.2 ETSK katsoo, että monien vihreää siirtymää koskevien säädösten tueksi tehdyissä komission vaikutustenarvioinneissa käsitellään lähinnä EU:ta yleisesti eikä niissä useinkaan ole maa- ja aluekohtaisen tarkastelun edellyttämää syvyyttä. Maa- ja aluekohtainen tarkastelu olisi kuitenkin tarpeen, jotta voitaisiin kiinnittää huomiota vaikutuksiin, joita paikallistalouksiin ja -yhteisöihin todennäköisesti kohdistuu (energiaverodirektiiviä koskeva ehdotus on tässä suhteessa poikkeus).

1.3 ETSK katsoo myös, että kohdennetumman analyysin pitäisi tarjota erittäin tärkeää tietoa kotitalouksista, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa, jotta hallitukset voisivat tältä pohjalta toteuttaa nykyistä asianmukaisempia toimenpiteitä vähentääkseen meneillään olevan prosessin vaikutuksia köyhiin ja heikossa asemassa oleviin kotitalouksiin.

1.4 ETSK nostaa esiin kaksi keskeistä vihreään siirtymään liittyvää sosiaalisten ja taloudellisten haittavaikutusten riskiä: i) kasvavat tuloerot ja ii) teollisuudenalojen ja niihin liittyvien työpaikkojen siirtyminen muualle.

1.5 ETSK korostaakin tarvetta pyrkiä oikeudenmukaiseen siirtymään, jonka yhteydessä voidaan puuttua sekä ilmastonutraaliuteen siirtymisen työllisyysvaikutuksiin että sen jakaumavaikutuksiin. Komitea kehottaa tähän liittyen toteuttamaan uudelleenjakotoimenpiteitä, joiden avulla taloudellisia resursseja voidaan suunnata pienituloisille kotitalouksille ja heikossa asemassa oleville ryhmille. Näin voidaan välttyä siltä, että tuloerot kasvavat meneillään olevan prosessin kuluessa entisestään, ja siten vähentää sosiaalista syrjäytymistä.

1.6 Koska vihreään siirtymään liittyvä verotus kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan, ETSK korostaa kansallisten finanssipoliittisten toimenpiteiden merkitystä vihreän siirtymän kestävyuden lisäämisessä ja kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin väestönsiiniin kohdistuvien vaikutusten vähentämisessä.

1.7 Siirtymän aikaisen finanssipolitiikan olisikin koostuttava seuraavista kolmesta osatekijästä: saastuttaja maksaa -periaatteen soveltaminen ja sitä täydentävät uudelleenjakotoimenpiteet pienituloisten kotitalouksien tukemiseksi, kohdennettu tulotuki sekä energiaa säästävistä kotitaloustuotteista ja -laitteista myönnettävät verohyvytykset. Tällaisella politiikalla i) tuettaisiin sähköajoneuvojen hankintaa, ii) kannustettaisiin vihreiden teknologioiden käyttöönottoon kodeissa ja iii) edistettäisiin rakennusten energiatehokkuuden parantamista (energiatehokkuuden parantamiseen ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojeluun pyritään toki myös tarkistetun energiaverodirektiivin⁽¹⁾ avulla). Kaikkein pienituloisimmille kotitalouksille, joilta kannettavat verot eivät välttämättä ole riittävän suuria, jotta ne pääsisivät hyötymään verohyvytyksistä, on suositeltavaa myöntää tulotukea. Se on näiden kotitalouksien kannalta paras toimenpide.

1.8 ETSK katsoo, että heikossa asemassa olevia ryhmiä voitaisiin tukea siirtymän aikana myös siten, että valtiot jakaisivat arvoseteleitä, jotka voisi käyttää vihreiden teknologioiden ja tuotteiden ostamiseen ja tällaisiin tuotteisiin ja teknologioihin tehtäviin investointeihin.

1.9 Alankomaissa käyttöönotetut sähköajoneuvoja ostaville yksityishenkilöille myönnettävät verohyvytykset ovat hyvä esimerkki siitä, miten ympäristöystävällisten ajoneuvojen ostamiseen voidaan kannustaa niin, että mahdolliset vääristymät, jotka aiheutuvat siitä, että tuet hyödyttävät usein tavarantoimittajia kuluttajien kustannuksella, saadaan minimoitua⁽²⁾.

1.10 ETSK toteaa myös, että esimerkiksi Saksa, Ranska ja Italia ovat ryhtyneet soveltamaan alhaisempia arvonlisäverokantoja energiatehokkaisiin tuotteisiin, energiatehokkaaseen teknologiaan ja rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviin asuntojen peruskorjauksiin, ja katsoo, että näiden jäsenvaltioiden saamiin kokemuksiin voitaisiin perehtyä tarkemmin. Arvonlisävero ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole progressiivinen vero. Tällaisen toimintamallin mukauttaminen niin, että se toimisi myös pienituloisten kotitalouksien kohdalla, saattaakin edellyttää liitännäistoimenpiteitä, esimerkiksi kertaluonteisia hyvityksiä, joilla näitä kotitalouksia kannustetaan energiatehokkaiden ratkaisujen käyttöönottoon. Lisäksi komitea huomauttaa, että energiayhteisöistä (direktiivi (EU) 2019/944⁽³⁾) ja uusiutuvan energian yhteisöistä (direktiivi (EU) 2018/2001⁽⁴⁾) voi tulla keskeisiä välineitä, joilla autetaan kansalaisia ja heikossa asemassa olevia ryhmiä selviytymään vihreästä siirtymästä.

1.11 ETSK korostaa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tärkeää merkitystä. Tämän rahoitusvälineen avulla tulisi pyrkiä torjumaan tehokkaasti siirtymän sosioekonomisia vaikutuksia sellaisiin EU:n kansantalouksiin, jotka ovat tällä hetkellä erittäin riippuvaisia fossiilista polttoaineista tai runsaasti kasvihuonekaasupäästöjä aiheuttavasta toiminnasta, ja ennen kaikkea helpottamaan siirtymää niiden työntekijöiden ja kotitalouksien osalta, joihin meneillään oleva muutos vaikuttaa.

1.12 Kuten ETSK on jo aiemmissakin lausunnoissaan todennut, oikeudenmukaisen siirtymän rahasto ei tärkeästä merkityksestään huolimatta välttämättä riitä meneillään olevan taloudellisen muutoksen tukemiseen ja sitä olisi siksi täydennettävä sosiaalisella ilmastorahastolla, jolle on varattu riittävät määrärahat.

⁽¹⁾ Neuvoston direktiivi 2003/96/EY, annettu 27 päivänä lokakuuta 2003, energiatuotteiden ja sähkön verotusta koskevan yhteisön kehityksen uudistamisesta (EUVL L 283, 31.10.2003, s. 51).

⁽²⁾ Alankomaissa kannustetaan ympäristöystävällisten ajoneuvojen ostamiseen. Climate Group -organisaation raportin mukaan uuden sähkökäyttöisen henkilöauton ostoon tai leasing-vuokraukseen voi saada tukea jopa 4 000 euroa ja vastaavanlaisen pakettiauton ostoon tai leasing-vuokraukseen 5 000 euroa. Lisäksi käytössä on esimerkiksi seuraavanlaisia kilpailukykyisiä verokannustimia: alhainen ajoneuvovero (MRB), ei autoveroa (BPM) eikä veroa työsuhdeauton yksityiskäytöstä tai siitä saatavasta yksityisestä hyödystä. Ks. Netherlands: Taking action on zero emission vehicles

⁽³⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/944, annettu 5 päivänä kesäkuuta 2019, sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2012/27/EU muuttamisesta (EUVL L 158, 14.6.2019, s. 125).

⁽⁴⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/2001, annettu 11 päivänä joulukuuta 2018, uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian käytön edistämisestä (EUVL L 328, 21.12.2018, s. 82).

2. Johdanto ja taustaa

2.1 Vihreä siirtymä on valtava haaste EU:lle ja tuleville sukupolville, erityisesti kun pitkittynyt sota Ukrainassa aiheuttaa taloudellista epävarmuutta sekä yleisesti että etenkin energia-alalla. ETSK katsoo, että siirtymän onnistuminen edellyttää yhteiskunnallista yhteisymmärrystä ja tähän voidaan päästä vain panemalla tukitoimenpiteet tehokkaasti täytäntöön kaikkialla EU:ssa ja torjumalla populistista vastustusta.

2.2 ETSK muistuttaa, että EU:n vuoteen 2030 tähtäävä kasvihuonekaasujen päästövähennystavoite nostettiin vihreän kehityksen ohjelman myötä 40 prosentista vähintään 55 prosenttiin vuoden 1990 tasoon verrattuna ja samalla päämääräksi asetettiin ilmastonutraaliuden saavuttaminen vuoteen 2050 mennessä.

2.3 55-valmiuspaketti sisältää joukon toimintapoliittisia ehdotuksia vuoden 2030 tavoitteen saavuttamiseksi, ja ETSK haluaa esittää sen osalta oman panoksensa sellaisen vihreän siirtymän edistämiseksi, jonka kaikki asianosaiset sidosryhmät ensinnäkin ymmärtävät täysin ja jota ne kannattavat varauksetta ja joka ei myöskään aiheuta kohtuutonta haittaa kotitalouksille ja heikossa asemassa oleville ryhmille.

2.4 ETSK pitää itsestään selvänä, että meneillään oleva vihreä siirtymä tuo huomattavia ja kauan kaivattuja hyötyjä koko EU:lle. Siksi tässä lausunnossa keskitytään sen todennäköisiin lyhyen aikavälin haittavaikutuksiin ja erityisesti sosiaaliseen syrjäytymiseen ja tuloeroihin sekä peräänkuulutetaan oikeudenmukaista siirtymää, joka on tasapuolinen pienituloisia kotitalouksia ja heikossa asemassa olevia ryhmiä kohtaan.

3. Yleis- ja erityishuomiot

3.1 ETSK toteaa, että vihreän siirtymän vaikutukset eivät ole samanlaisia kaikkialla EU:ssa. Päinvastoin ne vaihtelevat käytännössä huomattavasti maittäin ja jopa jäsenvaltioiden eri alueiden kesken useista taloudellisista ja sosiaalisista tekijöistä riippuen.

3.2 ETSK huomauttaa tässä yhteydessä, että alueet, jotka ovat erittäin riippuvaisia fossiilisesta hiilestä, ovat ja tulevat olemaan erityisen alttiita siirtymän vaikutuksille ja mahdollisille työpaikkojen menetyksille. Siksi eri jäsenvaltioissa tai jopa niiden eri alueilla tarvitaan sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tukemiseen hyvin erilaisia toimia, jotka on määriteltävä erilaisten paikallisten olosuhteiden pohjalta toissijaisuusperiaatteen mukaisesti. Komitea toteaa kuitenkin, että ehdotuksessa tarkistetuksi energiaverodirektiiviksi esitetään siirtymäkautta sekä jäsenvaltioille annettavaa mahdollisuutta vapauttaa heikossa asemassa olevat kotitaloudet lämmityspolttoaineiden verosta kymmenen vuoden ajan tarkistetun veron käyttöönoton jälkeen.

3.3 ETSK katsoo käytössä olevien menetelmien osalta, että komission tekemissä vaikutustenarvioinneissa on toistaiseksi käsitelty lähinnä EU:ta yleisesti eikä niissä ole maa- ja aluekohtaisen tarkastelun edellyttämää syvyyttä. Maa- ja aluekohtainen tarkastelu olisi kuitenkin tarpeen, jotta voitaisiin kiinnittää huomiota vaikutuksiin, joita paikallistalouksiin ja -yhteisöihin todennäköisesti kohdistuu. Energiaverodirektiiviä koskeva ehdotus on tässä suhteessa poikkeus, sillä ennen sen esittämistä tehtiin kohdennettu mikroanalyysi. Tällainen menettely tulisi ottaa yleisemmin käyttöön vihreän kehityksen ohjelman täytäntöönpanon yhteydessä.

3.4 ETSK katsoo, että kohdennetumpi analyysi, jossa pystytään ottamaan paikalliset erityispiirteet kaikilta osin huomioon, olisi hyödyllinen, sillä se tarjoaisi arvokasta tietoa etenkin kotitalouksista, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa. Hallitukset voisivat tältä pohjalta toteuttaa nykyistä asianmukaisempia toimenpiteitä vähentääkseen meneillään olevan prosessin vaikutuksia köyhiin ja heikossa asemassa oleviin kotitalouksiin.

3.5 ETSK:n näkemyksen mukaan vihreään siirtymään liittyy kaksi keskeistä sosiaalisten ja taloudellisten haittavaikutusten riskiä: i) kasvavat tuloerot ja ii) teollisuudenalojen ja niihin liittyvien työpaikkojen siirtyminen muualle.

3.6 ETSK huomauttaa, että siirtyminen ilmastonmuutoksen vaikutuksia kestäväan ja vähähiiliseen talouteen on erityisen haastavaa pienituloisille kotitalouksille ja yhteisöille eritoten sellaisilla alueilla, jotka ovat kehityksessä kaupunkialueita jäljessä. Näin ollen on ensiarvoisen tärkeää, että siirtymää tuetaan asianmukaisilla finanssipoliittisilla toimenpiteillä, kuten taloudellisella tuella, jotta edellä esitettyihin huolenaiheisiin voidaan puuttua.

3.7 Lisäksi ETSK kiinnittää huomiota mahdollisiin lisärasitteisiin, joita siirtymä voi kaikkein heikoimmassa asemassa oleville väestönosille aiheuttaa, erityisesti hyödykkeiden hintoihin, jotka saattavat nousta siirtymäprosessin kuluessa merkittävästi. Kun korkeat hiilidioksidikustannukset otetaan hinnoissa huomioon, siirtymä saattaa tosiaankin nostaa energian ja polttoaineiden hintoja myös niiden osalta, joilla on siihen vähiten varaa. Tällainen vaikutus on erityisen huolestuttava nykyisessä makrotaloudellisessa tilanteessa, jossa inflaatioaste nousi aiemmin tänä vuonna korkeaksi useissa jäsenvaltioissa ⁽⁵⁾.

⁽⁵⁾ Inflaatiovauhti on viime viikkoina hidastunut.

3.8 ETSK onkin sitä mieltä, että on pyrittävä oikeudenmukaiseen siirtymään, jonka yhteydessä voidaan puuttua sekä ilmaston neutraaliuteen siirtymisen työllisyysvaikutuksiin että sen jakaumavaikutuksiin. Tällaista lähestymistapaa tulisi pitää olennaisena osana vihreän siirtymän kehystä eikä pelkästään täydentävänä korjaustoimenpiteenä.

3.9 ETSK tähdentää tarvetta toteuttaa uudelleenjakotoimenpiteitä, joiden avulla taloudellisia resursseja voidaan sosiaalisen syrjäytymisen ja tuloerojen kasvun ehkäisemiseksi suunnata pienituloisille kotitalouksille ja heikossa asemassa oleville ryhmille. Tällaisiin toimenpiteisiin voisi kuulua esimerkiksi saastuttaja maksaa -periaatteeseen pohjautuva ympäristöverotus, jonka puitteissa tietyn tuloajan ylittävät palkansaajat maksaisivat hiili-intensiivisen energian kulutuksesta korkeampia maksuja.

3.10 Koska vihreään siirtymään liittyvä verotus kuuluu toissijaisuusperiaatteen mukaisesti jäsenvaltioiden toimivaltaan, ETSK korostaa, että kansallisella tasolla käyttöön otetut finanssipoliittiset toimenpiteet ovat tärkeitä vihreän siirtymän kestävyuden lisäämiseksi ja heikossa asemassa oleviin väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten vähentämiseksi. Niiden avulla voidaan välttää regressiivisiä vaikutuksia, joita ympäristöveroihin usein liittyy.

3.11 ETSK katsoo, että siirtymän aikaisen finanssipolitiikan olisi koostuttava seuraavista kolmesta osatekijästä: saastuttaja maksaa -periaatteen soveltaminen ja sitä täydentävät uudelleenjakotoimenpiteet pienituloisten kotitalouksien tukemiseksi, kohdennettu tulotuki sekä energiaa säästävistä kotitaloustuotteista ja -laitteista myönnettävät verohyvytykset. Tällaisella politiikalla 1) tuettaisiin sähköajoneuvojen hankintaa, ii) kannustettaisiin vihreiden teknologioiden käyttöönottoon kodeissa ja iii) edistettäisiin rakennusten energiatehokkuuden parantamista. Komitea toteaa kuitenkin, että energiatehokkuuden parantamiseen ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojeluun pyritään myös tarkistetun energiaverodirektiivin avulla. Kaikkein pienituloisimmille kotitalouksille, joilta kannettavat verot eivät välttämättä ole riittävän suuria, jotta ne pääsisivät hyötymään verohyvytyksistä, on suositeltavaa myöntää tulotukea. Se on näiden kotitalouksien kannalta paras toimenpide.

3.12 ETSK katsoo, että heikossa asemassa olevia ryhmiä voitaisiin tukea siirtymän aikana myös siten, että valtiot jakaisivat arvoseleitä vihreisiin teknologioihin tehtäviä investointeja ja vihreiden tuotteiden ostamista varten.

3.13 Alankomaissa käyttöönotetut sähköajoneuvoja ostavia yksityishenkilöitä koskevat verotoimenpiteet ovat hyvä esimerkki siitä, miten uuden sukupolven ympäristöystävällisten ajoneuvojen ostamiseen voidaan kannustaa tavalla, johon liittyy vähemmän mahdollisia vääristymiä kuin yleisemmin käytössä oleviin tukiin. Sähköajoneuvoja suosiva verokohtelu koskee Alankomaissa myös auto- ja tienkäyttöveroja, mikä täydentää suotuisia oikeudellisia puitteita. Verohyvytyksiä voitaisiinkin kohdentaa erityisesti pienituloisille kotitalouksille, joille siirtyminen vihreään teknologiaan aiheuttanee eniten vaikeuksia.

3.14 ETSK toteaa myös, että esimerkiksi Saksa, Ranska ja Italia ovat ryhtyneet soveltamaan alhaisempia arvonlisäverokantoja energiatehokkaisiin tuotteisiin, energiatehokkaaseen teknologiaan ja rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen tähtääviin asuntojen peruskorjauksiin, ja katsoo, että näiden jäsenvaltioiden saamiin kokemuksiin voitaisiin perehtyä tarkemmin ja niiden kokeilemaa toimintamallia voitaisiin kehittää edelleen. Arvonlisävero ei kuitenkaan lähtökohtaisesti ole progressiivinen vero. Tällaisen toimintamallin mukauttaminen niin, että se toimisi myös pienituloisten kotitalouksien kohdalla, saattaakin edellyttää liitännäistoimenpiteitä, esimerkiksi kertaluonteisia hyvytyksiä, joilla näitä kotitalouksia kannustetaan energiatehokkaiden ratkaisujen käyttöönottoon.

3.15 ETSK korostaa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston merkitystä, jota ei pidä aliarvioida. Tämän rahoitusvälineen avulla tulisi pyrkiä torjumaan tehokkaasti siirtymän sosioekonomisia vaikutuksia sellaisiin EU:n kansantalouksiin, jotka ovat tällä hetkellä erittäin riippuvaisia fossiilisten polttoaineista tai runsaasti kasvihuonekaasupäästöjä aiheuttavasta teollisuustoiminnasta, ja ennen kaikkea helpottamaan siirtymää niiden työntekijöiden ja kotitalouksien osalta, joihin etenevä muutos vaikuttaa.

3.16 Kuten ETSK on jo aiemmassa lausunnossaan ”Julkinen sektorin lainajärjestely ja muutos oikeudenmukaisen siirtymän rahastoon”⁽⁶⁾ todennut, oikeudenmukaisen siirtymän rahasto on tärkeä mutta sen resurssit ja soveltamisala eivät välttämättä riitä meneillään olevan taloudellisen muutoksen tukemiseen. Siksi sitä olisi täydennettävä sosiaalisella ilmatorahastolla, jolle on varattu riittävät määrärahat, kuten ETSK:n lausunnossa ”Koheesiovaroista ja NextGenerationEU-välineestä rahoitettava ilmatorahasto”⁽⁷⁾ suositellaan.

⁽⁶⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheista ”Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksi oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin mukaisesta julkisen sektorin lainajärjestelystä”(COM(2020) 453 final – 2020/0100 (COD)) ja ”Muutettu ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perustamisesta” (COM(2020) 460 final – 2020/0006 (COD)) (EUVL C 429, 11.12.2020, s. 240).

⁽⁷⁾ Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Koheesiovaroista ja NextGenerationEU-välineestä rahoitettava ilmatorahasto” (EUVL C 486, 21.12.2022, s. 23).

3.17 ETSK huomauttaa, että tällaisen lisärahoituksen tavoitteena olisi oltava pienituloisten ja heikossa asemassa olevien ryhmien suojaaminen siirtymän kielteisiltä vaikutuksilta. Tämä edellyttää, että sosiaalisen ilmastorahaston yhteydessä noudatetaan hyviä käytäntöjä, joilla pyritään lähtökohtaisesti ehkäisemään tuloerojen kasvua. Samanaikaisesti komitea varoittaa, että sosiaalisen ilmastorahaston nykyinen organisaatio ja taloudelliset resurssit eivät todennäköisesti riitä siihen, että se pystyisi tukemaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevia väestönosia tehokkaasti (puhumattakaan siitä, että sen käyttöönotto on lykätty vuodella), kuten useat sidosryhmät ovat jo korostaneet. Esimerkiksi siirtyminen perinteisestä ajoneuvosta sähköajoneuvoon voi ilman verokannustimia tai taloudellista tukea osoittautua liian kalliiksi ja siten liian vaikeaksi pienituloisille ja heikossa asemassa oleville kotitalouksille⁽⁸⁾.

3.18 ETSK ehdottaakin, että EU- ja paikallistason vastuuviranomaiset kehittävät asianmukaisia finanssipoliittisia toimintalinjoja siirtymän kielteisten seurausten lieventämiseksi heikentämättä kuitenkaan kannustimia tehdä siirtymäprosessin vaatimia muutoksia ympäristöystävällisten investointien ja kulutustapojen suhteen. Tällaisiin mekanismeihin tulisi liittää toimenpiteitä, joilla varmistetaan osallistava hallinto ja niiden tahojen aktiivinen osallistuminen, joihin vihreä siirtymä vaikuttaa eniten. Komitea toteaa kuitenkin, että ehdotuksessa tarkistetuksi energiaverodirektiiviksi esitetään tiettyjen tuotteiden verotukseen tai energiankulutuksen vähentämiseen tähtääviin investointeihin liittyviä siirtymäkausia.

3.19 ETSK muistuttaa kaikkia vihreään siirtymään osallistuvia instituutioita siitä, miten tärkeää työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu ja kansalaisyhteiskunnan tarkoituksenmukainen osallistaminen EU-, jäsenvaltio-, alue- ja toimialatasolla on. Työmarkkinavuoropuhelulla on ratkaisevan tärkeä tehtävä vihreän muutoksen hallinnassa ja edistämiseksi, kaikkien asianomaisten sidosryhmien laajan osallistumisen varmistamisessa sekä heikossa asemassa olevien ryhmien suojelemisessa ja työllisyyden turvaamisessa kaikkialla EU:ssa.

3.20 ETSK huomauttaa, että progressiivinen verotus, kohdennetut hyvinvointijärjestelmät ja asianmukaiset työmarkkinavuoropuhelun mekanismit ovat jo käytössä useissa Euroopan maissa ja että tällaisten toimintapolitiikkojen käyttöönotto ja vahvistaminen voisi siis perustua nykyisiin hyviin käytäntöihin ja osoittautua erittäin hyödylliseksi keinoksi torjua eriarvoisuuden ja sosiaalisen syrjäytymisen lisääntymistä.

3.21 ETSK on vakaasti sitä mieltä, että ilmastopolitiikkojen laaja ymmärtäminen sekä poliittinen ja sosiaalinen hyväksyntä Euroopan maissa edistäisi tehokkaampaa ja parempaa vihreää siirtymää. Jos vihreästä siirtymästä aiheutuvat rasitteet ja haittavaikutukset taas kohdistuvat suhteettomassa määrin köyhiin kotitalouksiin, siirtymä on vaarassa menettää sekä oikeutuksensa että tehonsa.

3.22 ETSK korostaa tähän liittyen, että hallitusten tulisi kansalaisyhteiskunnan kuulemiseen tukeutuen pyrkiä vähentämään vihreän siirtymän kielteisiä työllisyysvaikutuksia niillä EU:n alueilla, joilla seuraukset tuntuvat voimakkaimmin. Tässä olisi turvaututtava myös kohdennettuun ja innovatiiviseen työmarkkinapolitiikkaan, esimerkiksi runsaasti hiilidioksidipäästöjä aiheuttavien teollisuudenalojen työntekijöille suunnattuihin koulutusohjelmiin.

3.23 ETSK varoittaa, että alueelliset erot EU:n edistyneempien kansantalouksien ja hiili-intensiivisistä teollisuudenaloista edelleen erittäin riippuvaisten kansantalouksien välillä saattavat kasvaa vihreän siirtymän takia. Vastaavasti myös eriarvoisuus ja kilpailukykyerot eri maiden välillä sekä yhtäältä kaupunkialueiden ja toisaalta syrjäisten, maaseutuvaltaisten ja kaukaisten alueiden välillä voivat syventyä.

3.24 ETSK katsoo, että vihreä siirtymä edellyttää samanaikaisesti sekä Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ilmastotavoitteiden saavuttamista että Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin mukaisen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteen toteuttamista. Vihreä siirtymä merkitsee (oletettavasti sekä taloudellisia että sosiaalisia) rakennemuutoksia. Jotta se onnistuisi, sitä on tuettava sosiaalisin toimenpitein, kuten sosiaalisin investoinnein, joilla pyritään edistämään ilmastoneutraaliutta ja tekemään siirtymästä suotuisa dynaamisille ja kilpailukykyisille eurooppalaisille yrityksille, jotka pystyvät luomaan esimerkiksi vihreitä työpaikkoja ja talouskasvua.

3.25 ETSK korostaakin tehostetun yhteistyön olevan tärkeää kaikkialla EU:ssa. Sitä olisi kehittävä toimivan poliittisen ja työmarkkinaosapuolten välisen vuoropuhelun pohjalta, ja tavoitteena olisi oltava meneillään olevaa siirtymää tukevien talous- ja sosiaalipoliittisten liitännäistoimenpiteiden kehittäminen, jotta siirtymä saataisiin mukautettua tarkoituksenmukaisesti asianomaisten yhteisöjen erilaisiin sosiaalisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin.

⁽⁸⁾ Joanna Gill, Can Europe's new Social Climate Fund protect poor from rising carbon cost?, Reuters, joulukuu 2022.

3.26 Tällaista yhteistyöhön perustuvaa lähestymistapaa tulisi soveltaa myös niihin Euroopan maihin, jotka eivät ole unionin jäseniä, jotta liiketoiminta ja työpaikat eivät siirtyisi sellaisiin maihin, jotka eivät pyri samanlaiseen vihreämpään ja kestävämpään talouskehitykseen kuin EU. Tämä voisi nimittäin vaikuttaa kielteisesti sisämarkkinoihin ja myös vihreään siirtymään sinänsä, sillä siirtymän tehokkuus saattaisi kärsiä ja kaikkein heikoimmassa asemassa oleviin väestönsiin saattaisi kohdistua haittavaikutuksia.

3.27 ETSK kehottaa jäsenvaltioita myös ryhtymään lisätoimiin verovilpin ja veronkierron torjumiseksi ja julkisten varojen väärinkäytön estämiseksi, sillä tällä tavoin saataisiin lisäresursseja siirtymää tukevien uudelleenjakotoimenpiteiden rahoittamiseen.

3.28 ETSK toteaa lopuksi, että energiayhteisöistä (direktiivi (EU) 2019/944) ja uusiutuvan energian yhteisöistä (direktiivi (EU) 2018/2001) voi tulla keskeisiä välineitä, joilla autetaan kansalaisia ja heikossa asemassa olevia ryhmiä selviytymään vihreästä siirtymästä. Tällaisilla yhteisöillä voi olla mikä tahansa oikeudellinen muoto (yhdistys, osuuskunta, kumppanuus, voittoa tavoittelematon yhteisö taikka pieni tai keskisuuri yritys), minkä ansiosta kansalaisten on helpompi yhdistää voimansa ja investoida energiavaroihin yhdessä muiden markkinatoimijoiden kanssa. Tämä saattaa edistää vähähiilisempää ja joustavampaa energiajärjestelmää, koska energiayhteisöjen myötä kansalaisille voi avautua mahdollisuus päästä kaikille sopiville energiemarkkinoille tasapuolisin toimintaedellytyksin muiden toimijoiden kanssa, mikä alentaa heidän energiakustannuksiaan tai antaa jopa mahdollisuuden tuottoihin.

Bryssel 12. heinäkuuta 2023.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Oliver RÖPKE
